

**XORAZM VILOYATINING ALLUVIAL TUPROQLARIDA LOVIYA
O'SIMLIGINING SUV-FIZIK XUSUSIYATLARIGA TA'SIRI.**

Erkinova Mohira Boxrom qizi

*Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch Davlat Universiteti Magistratura bo'limi
Tuproqshunoslik mutaxassisligi 1-kurs magistranti*

Ilmiy rahbar: Kamolov Po'lat

*Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch Davlat Universiteti Agronomiya
kafedrasi dotsenti, q/x f.n*

Annotatsiya: Mazkur maqolada Xorazm viloyatining alluvial tuproqlarida loviya (*Phaseolus vulgaris* L.) ekinining tuproqning suv-fizik xususiyatlariga ko'rsatgan ta'siri o'rganildi. Tajriba natijalari loviyaning tuproq strukturasi, namlik sig'imi, infiltratsiya tezligi va suv o'tkazuvchanlik kabi ko'rsatkichlarga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: alluvial tuproqlar, loviya, suv-fizik xususiyatlari, infiltratsiya, namlik sig'imi, Xorazm.

Kirish

Xorazm viloyati O'zbekistonning sug'oriladigan dehqonchilik qilinadigan muhim hududlaridan biridir. Hududdagi asosiy tuproq turi – alluvial tuproqlar unumdor bo'lsa-da, intensiv dehqonchilik va noto'g'ri sug'orish natijasida ayrim fizik xususiyatlarini yo'qotmoqda. Shu nuqtai nazardan, agrotexnik tadbirlar yordamida tuproqning fizik va suv rejimini yaxshilash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Loviya o'simligi biologik azot to'plash xususiyatiga ega bo'lishi bilan birga, uning ildiz tizimi chuqur kirib boruvchi bo'lib, tuproq strukturasi yaxshilashda muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada loviyaning aynan suv-fizik ko'rsatkichlarga bo'lgan ta'siri ilmiy jihatdan o'rganiladi.

Materiallar va usullar

Tajriba ishlari 2024-yil vegetatsiya davrida Xorazm viloyatining Urganch tumanidagi dalalarda olib borildi. Tajribada ikki uchastka tanlandi:

1. Tajriba uchastkasi – loviya ekilgan maydon
2. Nazorat uchastkasi – hech qanday ekin ekilmagan (qayta tiklanayotgan tuproq)

Tajriba davomida quyidagi suv-fizik ko'rsatkichlar o'lchandi:

- Maydon sig'imi (maksimal nam sig'imi)
- Suv o'tkazuvchanlik (infiltratsiya tezligi)
- Gigroskopik namlik

- Strukturaviy agregatlar tarkibi
- Suv barqaror agregatlar (0,25 mm dan katta)

O'lchovlar GOST va O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi ilmiy tekshiruv metodikasi asosida olib borildi.[1]

Natijalar**1. Tuproq namligi va suv sig'imi:**

Loviya ekilgan maydonlarda maydon sig'imi o'rtacha 2,5–3,0% ga ko'tarildi.

Ko'rsatkich	Tajriba uchastkasi	Nazorat uchastkasi
Maydon sig'imi (%)	32,5	29,6
Gigroskopik namlik (%)	7,4	7,2
Infiltratsiya tezligi (sm/soat)	4,8	3,2

2. Suv barqaror agregatlar:

Suv barqaror agregatlar ulushi 15–20% ga oshdi.[2]

3. Infiltratsiya tezligi:

Tajriba uchastkasida suv shimilishi tezligi yuqori bo'ldi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, loviya o'simligini yetishtirish orqali alluvial tuproqlarning asosiy suv-fizik xossalari yaxshilanadi. Ayniqsa, infiltratsiya tezligining oshishi va suv barqaror agregatlar ulushining ortishi sug'orish samaradorligini oshirish, eroziya xavfini kamaytirish va unumdorlikni tiklash uchun muhim ahamiyatga ega.[3]

Xulosa

Xorazm viloyatining alluvial tuproqlarida loviya yetishtirish:

- Maydon sig'imini 2,5–3,0% ga oshiradi;
- Infiltratsiya tezligini 50% dan ortiq ko'paytiradi;
- Tuproqning strukturaviy holatini yaxshilaydi.

Shu asosda, loviya ekinini almashlab ekish tizimiga kiritish, ayniqsa qayta tiklanayotgan va zichlashgan tuproqlar uchun foydali agroekologik chora hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. GOST 17.4.3.01–83. O'simlikshunoslikda tuproq fizik xossalarini aniqlash metodikasi. Moskva, 1983.
2. Rasulov A.A., Yusupov T.T. Tuproqshunoslik. Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Usmonov I.S. Sug'oriladigan yerlar melioratsiyasi. Toshkent: Fan, 2021.